

mgr CYPRIAN GAWLIK

Streszczenie rozprawy doktorskiej pt. „Heglowskie pojęcie czasu w perspektywie metafizycznej”

Koncepcja rozprawy wypływa z dwóch obserwacji. Zgodnie z pierwszą z nich, zasadnicza większość istotnych problemów napotykanym podczas interpretacji filozofii Hegla rozbija się ostatecznie o kwestię czasu, a mówiąc ściślej, o kwestię głębokiego związku czasu i pojęcia, który pozostaje efektywny w całym systemie absolutnego idealizmu w jego dojrzałej postaci. Mimo to, zgodnie z drugą obserwacją, kwestia ta nie stała się do tej pory nicią przewodnią żadnej systematycznej wykładni heglizmu, która wyjaśniałaby w sposób kompleksowy, jaką rolę odgrywa w nim czas. Nawet gdy czyniono ów związek przedmiotem analiz, to i tak dostarczane w nich wyjaśnienia (1) redukowały go do zewnętrznego, jednostronnego stosunku, (2) opierały się tylko na pewnych wycinkach Heglowskiego systemu, bądź też (3) formułowane były z zewnętrznego punktu widzenia w stosunku do stanowiska Hegla. Krótko mówiąc, dotychczasowe interpretacje były nadmiernie upraszczające, miały wybiórczy charakter lub chybiały swojego przedmiotu.

Wobec tej diagnozy, celem rozprawy jest temporalna, holistyczna i immanentna interpretacja Heglowskiego pojęcia czasu, to znaczy wykładnia (Ad 1) zorientowana na współokreślanie się czasu i pojęcia, (Ad 2) uwzględniająca całość systemu absolutnego idealizmu i (Ad 3) zestrojona ze stanowiskiem filozoficznym jego autora. Według głównej tezy rozprawy, właściwą perspektywę badawczą dla interpretacji problematyki temporalnej w heglizmie wyznacza stanowisko metafizyczne Hegla, które scharakteryzowane zostało przez niego najpełniej w „Wykładach z historii filozofii”. Określone w ten sposób przedsięwzięcie badawcze podzielone zostało na dwa zadania pomniejsze: (1) rekonstrukcję stanowiska metafizycznego Hegla oraz (2) interpretację jego metafizyki czasu z perspektywy wyznaczonej przez to stanowisko. Zadania te wyznaczają dwie główne części rozprawy, z których każda składa się z czterech rozdziałów.

W części pierwszej rekonstruuje założenia refleksji historycznofizycznej Hegla, uznając ją za wzór zarówno temporalnego sposobu rozumienia metafizyki, jak i perspektywy badawczej niniejszego studium Heglowskiego pojęcia czasu. W pierwszym rozdziale charakteryzuje Heglowską filozofię dziejów filozofii na tle głównych paradygmatów metafizyki znanych z literatury. Drugi rozdział traktuje o Heglowskim odkryciu fenomenu dziejowości, którego autor „Fenomenologii ducha” dokonał podczas pracy nad swoim dojrzałym stanowiskiem filozoficznym w drugiej połowie okresu jenańskiego (1803–1806). Uznaje to wydarzenie za warunek możliwości opracowania przez niego idei fizycznej historii filozofii. W trzecim rozdziale podejmuje szczegółową rekonstrukcję „Wstępu” do Heglowskich „Wykładów z historii filozofii”, skupiając się na metodologicznym wymiarze przedstawionej w nim koncepcji filozofii dziejów filozofii oraz trudnościach, jakie napotyka ona w związku ze sposobem, w jaki Hegel definiuje przedmiot, cel i metodę historii filozofii. W ostatnim rozdziale pierwszej części pracy — stanowiącym kontynuację rzeczony rekonstrukcji — analizuje Heglowskie pojęcie filozofii, rozważając kwestię jej funkcji oraz stosunku do pozostałych dziedzin kultury, a także omawia zagadnienie periodyzacji dziejów filozofii, w ramach którego okazuje się, że wiele problemów dotyczących refleksji historycznofizycznej Hegla nie znajduje bezpośredniego rozwiązania w jego tekstach.

W drugiej części pracy przedstawiam metafizyczną interpretację Heglowskiego pojęcia czasu w świetle założeń stanowiska historycznofizycznego niemieckiego filozofa. W pierwszym rozdziale podejmuję się interpretacyjnego rozstrzygnięcia problematycznych kwestii dotyczących jego filozofii dziejów filozofii, takich jak problem jedności, podziału i końca dziejów powszechnych, czy też zakresu i natury relacji między czasem a pojęciem. Pozwala mi to sformułować szereg wytycznych dla metafizycznej wykładni Heglowskiej doktryny temporalnej. W drugim rozdziale badam podstawy jednego z głównych postulatów tej wykładni, jakim jest wymóg ukierunkowania spojrzenia badawczego na uniwersalne obowiązywanie refleksyjnego związku czasu i pojęcia. Argumentuję, że antynomia obu członów tej relacji zakorzeniona jest w strukturze samej idei, a kluczem do jej zrozumienia jest Heglowska logika refleksji, którą poddaję w tym rozdziale historyczno-systematycznej analizie. Trzeci rozdział poświęcony jest temporalnej wykładni uogólnionej relacji między czasem a pojęciem w świetle Heglowskiej teorii refleksji, problemu obiektywności wiedzy oraz zagadnienia dowodów na istnienie Boga. Pozwala mi to wyjaśnić z perspektywy metafizycznej temporalność absolutnego pojęcia oraz sens zniesienia czasu towarzyszącego pełnemu urzeczywistnieniu wolności. W ostatnim rozdziale, kierując się postulatem holistycznej interpretacji zagadnienia czasu w heglizmie, eksponuję temporalną istotę Heglowskiego pojęcia filozofii, a także formułuję, problematyzuję i w końcu realizuję w zarysie ideę „chronozofii spekulatywnej”, która stanowi rezultat metafizycznej wykładni Heglowskiego pojęcia czasu.

Słowa kluczowe: Hegel, czas, metafizyka, historia filozofii, filozofia niemiecka, idealizm, metafizyka, chronozofia, metoda dialektyczna, idealizm spekulacyjny